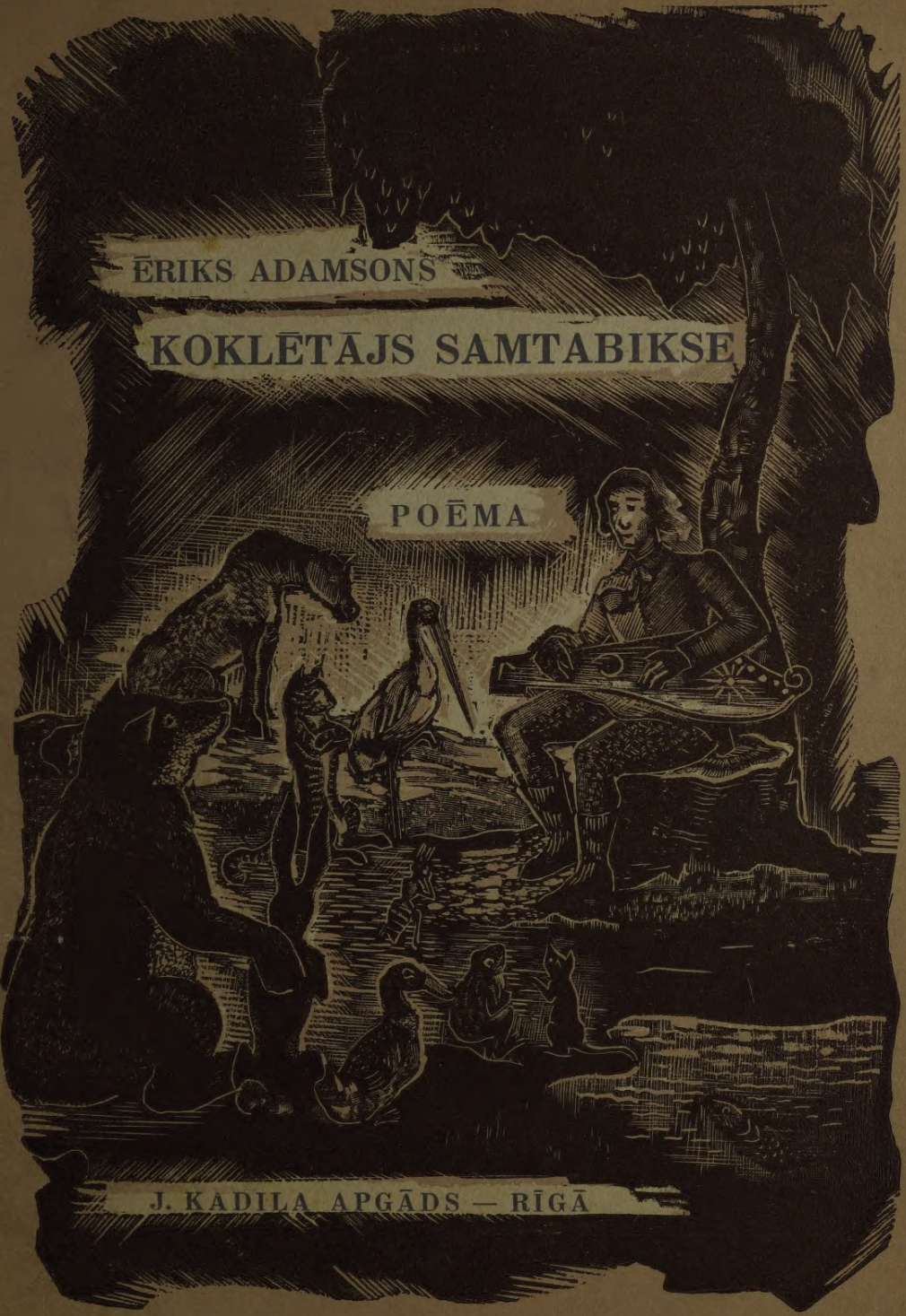

L $\frac{A}{2}$

ĒRIKS ADAMSONS

KOKLĒTĀJS SAMTABIKSE

POĒMA

J. KADILA APGĀDS — RĪGĀ

1 A
2

ERIKS ĀDAMSONS

KOKLĒTĀJS SAMTABIKSE

POĒMA

J. KADIĻA APGĀDS — RĪGĀ

VAF-
L-3
R-1
B-1
JL

Vija Lāča Latv. PSR
VALSTES BIBLIOTĒKA

~~73-48-243~~

0306122376

ILUSTRĒJIS KOKGREBUMĀ
UN GRAFISKI SAKĀRTOJIS
ALEKSANDRS JUNKERS

AfV № II/00943. Metiens 3000 eks.
Grafisko materiālu un papīru centrāles papīrs 73×103 cm. Iespiesta
un brošēta grāmatspiestuvē „Rosme” Rīgā, Adolfa Hitlera ielā 133.
Izdota 1943. g. decembrī. Atļ. № 17995.

Kas tur sēd zem bērza sikā
Pašā siena laikā dīkā?
Kokle, kas reiz vectēvam
Prieku deva, rokās tam.
Kad viņš trinkšķināt sāk stīgas,
Smejas auzas pazemīgas,
Smejas padebeši, sils,
Pļava zaļā, ezers zils;
Govis aizmirst āboliņu,
Blakus zirgiem klausās viņu,
Valdās, bet tad balsi skaļu
Smiekliem gardākiem dod vaļu;
Avis gan tā paklusāk
Smiet ar lauku pelēm sāk —
Bet ko pļāvēji lai dara?
Liela priecas kokles vara.
Pļavas zaļos matus kāri
Necērpj izkaptis, tiem pāri

Sukādami neslīd vairs
Grābekļi, jo priecīgais
Ačkups skan no kokles mutes.
Smiekli nāk, drīz kājas kutēs.
Ai, cik viegli, jautri tām!
Sienāži ar grābējām,
Bet ar plāvējiem bez mīņas
Dejo raibās dievgosnīņas.
Lūk, cik vecā kokle jauka!
Bet pats koklētājs uz lauka
Allaž teic ar sirdi grūtu:
— Kaut man samta bikses būtu,
Samta bikses skaistākās —
Laimi dos man tikai tās! —
Ļaudis smeļ: — Nu tad tu tiksī
Turpmāk saukts par Samtabiksi! —

Laika gailis liels kā pirte,
Seksti cēlāku kā mirte,
Nodzied gadus vairākus —
Samtabikse neapklus.

Top tā koklei labi biedri
Bērnī, zvēri, druvas, ziedi,
Bet pats Samtabikse domā
Sevī allaž skumjā omā:
— Vecāks gan te palieku,
Bet pie biksēm netieku,
Samta biksēm skaistākām —
Nav man dāldeņu priekš tām! —

Reiz kāds kungs ar dzērves kājām
Pieklauvē pie viņa mājām,
Sacīdams: — Uz pasaules
Tikai viens tāds esmu es —
Debesdanču meistars teicams.
Liels mums darbs ir kopā veicams:
Nepilnīga mana māja
Ir bez krietna koklētāja.
Tālab nāc uz manu skolu!
Lūk, tev kādu algu solu:
Vienu pimberi un timpu,
Vienu rāceni un klimpu —
Nauda — tā par gadu vienu,
Pārtika — par katru dienu. —
Samtabikse saka: — Labi,
Eimam prom uz skolu abi! —
Jo, kaut atalgojums niecīgs,
Domā tā viņš itin priecīgs:

— Es tik ilgi pakoklēšu,
Kamēr bikses nopirkt spēšu,
Samta bikses skaistākās —
Laimi dos man tikai tās! —

Tā nu viņi iet un iet
Un — kā Samtabiksem šķiet —
Pārāk ilgi, gala nava,
Prasa viņš: — Kur skola tava? —
— Lūk, tepat! — Šai gravā? — Nē,
Lūk, šai kalna galotnē. —
— Bet kur tavi audzēkņi? —
— Lūk, šie skaistie mākoņi!
Viens kā rīta blāzma sārts,
Otrs saules zelta skārts,
Trešais balts kā jasmīnkrūms.
Nav neviens ne tumšs, ne drūms.
Dejot gribas visiem trim.
Koklē! Darbu iesāksim! —

Pūlas koklētājs kā nākas,
Debesdanča stunda sākas.
Meistars ašs pie darba stājas:
Brīžam stāv uz vienas kājas,
Soļus skaita, plaukstās sit,
Mācības lai gludi rit,
Brīžam it kā vilciņš griežas,
Pēkšņi strauji apkārt sviežas,
Pirkstgalos tad paceļas
Un gandrīz vai noveļas

Savā uzcītībā tas
No šīs kalna muguras.
Bet tā pūlētis ir vērts:
Dejas kambaris ir ērts,
Atveldzē to brīžam spēji
Smaržīgi un spīrgti vēji.
Arī mācekļi ir braši —
Deju iemācās tie knaši.
Kaut gan aplam brangi viņi,
Viegli tie kā mutautiņi.
Gaišie zīda svārki arī,
Kaut gan paplati un gaŗi
Un ar dārgakmeņiem liegiem,
Sidraba un sārtiem diegiem
Izšķērdīgi izrotāti,
Dejot viņiem palīdz ļoti.

Sekmes, sasniegtas kas moši,
Grezno mācekļus drīz koši,
Tā ka meistars, dzērves stāvu,
Iedomībā pārspēj pāvu:
— Vai es neesmu — saki, Gaiss —
Mākoņstūmējs lielākais?
Dižs kā vāraivs godībā,
Nebistos vairs ne no kā,
Kaut vai Tumsas lielskungs nāktu,
Lai pie sevis mani vāktu! —

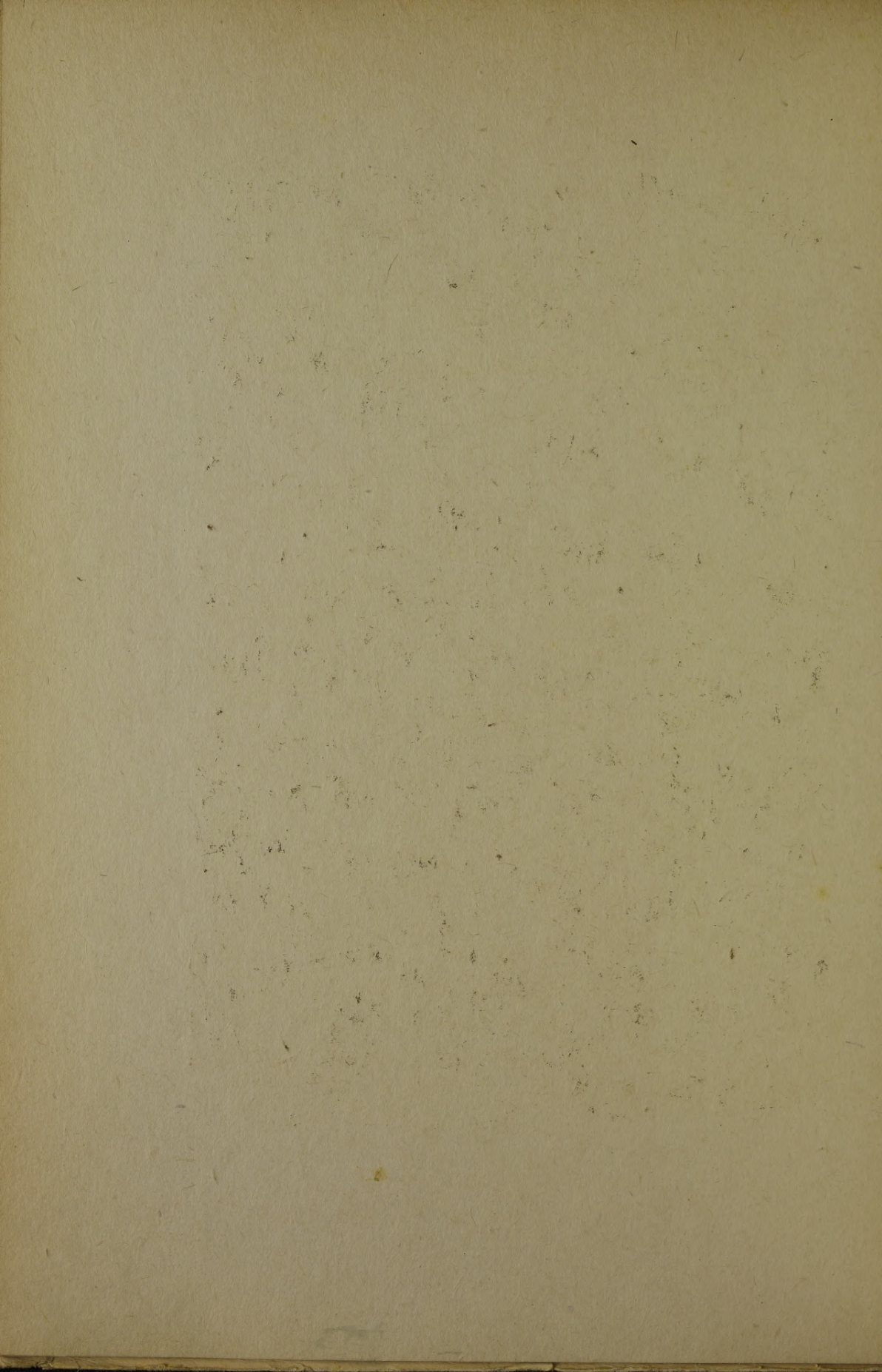
Pēkšņi gaiss top smags bez mēra,
Ož pēc piķa, darvas, sēra.
Tumsas lielskungs klāt — ai briesmas! —

Meistars sagrābts, pasprūk liesmas,
Sastingst mākoņi, kad vāju
Svešnieks dejas skolotāju
Aiznes prom ar žirgtu riksi,
Uzlūkodams Samtabiksi.

Ne nu pimberu, ne timpu,
Ne nu rāceņu, ne klimpu!
Beidzies debesdanča prieks,
Koklētājs sēd viens un lieks.

Sēd viņš tā un skumst, bet te
Piebrauc lepna kariete,
Šķiet, no apgabaliem svešiem,
Vilkta melniem zirgiem sešiem.
Izkāpj jauni kungi stalti,
Rokās spieķi, cimdi balti,
Pašiem melnas samta drēbes,
Vestes zilākas kā debess.
Zilām vestēm — grezni tas —
Zelta pogas pieriestas.
— Vai tu vēlies, gribam zināt,
Sveču pili patrinkšķināt? —
Kungi teic: — Tad līdzī brauc! —
Samtabikse piekrist trauc:
— Pakoklēt? Kaut vai tūlīt,
Ja tik var ko nopelnīt. —
— Nu, par maksu nebēdā! —
— Labi, ja tad tā, tad tā. —

Ziemelis te pāršalc dzestri,
 Visi kariatē kāpj jestri,
 Pikieris pūš vērša ragā,
 Pātaga šmiukst rokā smagā.
 Zirgi lido, nevis skrien,
 Ugunis tie šķaida vien,
 Brauc pa kalniem, brauc pa lejām,
 Svilpo ziemelis gar sejām,
 Lec gar ausīm zaļš un zils,
 Beidzot klāt ir Sveču pils
 Pilāriem un tornīšiem,
 Papelēm visapkārt tiem.

Samtabiksi, pašu labā,
 Ieved krāšņā lielistabā:
 Zelta turekļos gar sienām —
 Gan pa naktīm, gan pa dienām —
 Simtiem vaska sveču zaigo
 Še pār viesu baru naigo.
 Kungiem, kas še ienākt drīkst,
 Apavi tik liegi čīkst;
 Kundzēm, klātām melnu zīdu,
 Dimantpapēži pār grīdu
 Kad kā sīki zvani skan,
 Koklēt tad ir viegli gan!
 Samtabiksi iesēdina
 Augstā krēslā, mielot zina
 Gan ar tīru putna pienu,
 Gan ar pāva stilbu vienu,

Lakstīgalas mēli ar —
Nu kad tā, tad koklēt var!
Laiks jau arī padejot.
Nu tad rādīs viņš, ko prot!
— Tavu saldu koklēšanu!
Kājās lielu niezi manu! —
Skaista lielkundze tā teic,
Grezns lielkungs piebilst steidz:
— Man ar abas kājas kut! —
Dejo tie, ka grīda put.
Bet pats koklētājs bez bažām
Pārdomā par lietām dažām:
— Lielkungiem ja pakoklēšu,
Bikses drīz es nopirkt spēšu,
Samta bikses skaistākās —
Laimi dos man tikai tās!

Bet, tā koklējot ar ziņu,
Brīžam izbrīns pārņem viņu:
Lāgu lāgiem viens pēc otra,
It kā pavēle tiem dota,
Viesi piesteidzas pie zelta
Kannas, kas ir kaktā celta,
Apmērcē tur pirkstus vāri
Un tad pārvelk acīm pāri.
Samtabikse ciešas gan,
Bet tad pieiet arīdzan,
Deju pārtraukums kad īss,
Pazagšus pie kannas šīs —

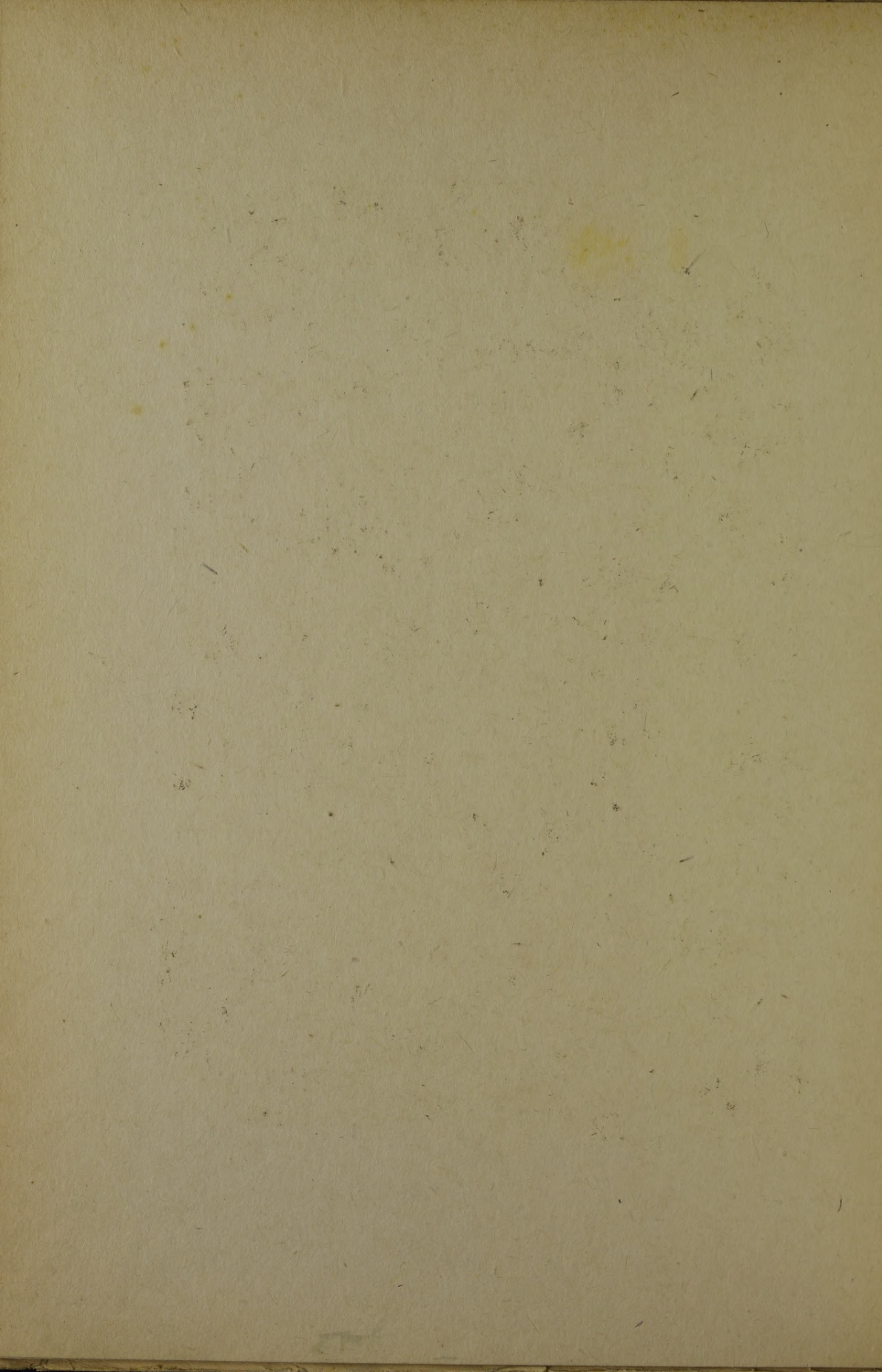
Apmērcē tur pirkstus vāri
Un tad pārvelk acīm pāri —
Skatās, brīnās — pasarg', Dievs! —
Pēkšņi viss ir pārvērties:
Sienas, griesti apkvēpuši,
Augstie logi sasarkuši,
Nesaredz vairs sveču zaigu,
Tikai piķa liesmu baigu.
Un kur skaistie, greznie viesi?
Vienam runča purns, patiesi,
Govs vai zirga kāja šim,
Citam tā kā sienāzim.
Bet pats Tumsas lielskungs baiss —
Liels, tak caurspīdīgs kā gaiss —
Pastaigā pa savu galmu
Kājām tievākām par salmu.
Samtabiksem skaidrs viss,
Kur viņš, nabags, iekļuvis!
Jāpamet šī lielistaba!
Uzskrien viņš uz akmens staba,
Tajā durvis dzelzi kaltas,
Jāpieķeras — ledus saltas —
Tik ar pūlēm, krakšķēdamas,
Drūmu skatu atklādamas,
Paveras tās maķenīt.
Nu tik iekšā vien tūlīt!
Lielai alai, ziliem tvaikiem
Pārpilnai kopš seniem laikiem,

Vidū kvēlo sile plata,
Tajā ogles acis skata,
Bet pie siles piesaistīts
Stāv balts zirgs vai vakars, rīts —
Galvu nokāris, viņš dēd,
Kvēlās ogles kāri ēd.
— Koklētāj, ko tu te dari?
Vai tu mani pazīt vari? —
Pēkšņi balsī dzirdētā
Samtabiksem teic viņš tā,
Nokaunējies mazuliet,
— Redzi, draugs, kā nu man iet!
Debesdanča meistars staltais
Kļuvis nu ir bēriņš baltais.
Tālab, iedomīgs ka biju,
Lai nu kvēlas ogles riju! —

— Danča meistars — zirgs, ja spētu,
 Es labprāt tev palīdzētu! —
 — Projām aizbēgt pamēģini
 Un uz Rožezeru — zini? —
 Ej pie Ezermātes cēlās,
 Pastāsti, ka ogles kvēlās
 Jārij man, jo viņa prot
 Katram klūmē pakalpot. —
 Te no lielstabas klaigas
 Atskan draudīgas un baigas:
 — Ja šē klāt nav koklētāja,
 Neder it nekam šī māja!
 Koklētāj, mēs gribam diet! —
 Ko lai dara — turp viņš iet,
 Teikdams: — Lielkungi, nu tad
 Koklēšu kā vēl nekad! —
 Trinks un tranks — viņš stīgas rausta
 Un ar veco kokli šausta
 Iekaisušos dejojājus,
 Nokausējot viņus vājus.
 Zils un zaļš tam acu priekšā,
 Tver viņš stīgas visā riekšā,
 Bet te stīgas pārtrūkst — trankkks!
 — Tas bij gan viens rāviens brangs! —
 Tumsas kungs smeja balsi nīpru,
 — Tikai drusku gan par stipru.
 Ko bez kokles lai nu darām? —
 — Viegli izlabot to varam, —

Samtabikse teic, — pēc stīgām
Skanīgām un izturīgām
Tad ir tikai jāaizstaigā
Man pie Rožezera zaigā.
Bet vēl nelaime ir šāda —
Dārga katra stīga tāda. —
Tumsas lielskungs smeļ, cik jaudas,
Likdams ievēlēt mucām naudas,
Un ar dālderiem, kas grēdām
Birst pār grīdu, steidz uz pēdām
Kabatas līdz malām pildīt
Un ar smagu zeltu sildīt
Samtabiksem laimīgam,
Bet tad aizdomīgs teic tam:
— Šurp lai ceļu atkal roni,
Došu tev es pavadoni —
Lūk, šis jaunskungs gaišs un cēls
Sekos rātni tev kā dēls. —
 Noglabājis kokli dārgo
Azotī, iet prom ar vārgo
Un ar melno jaunu kungu
Koklētājs un sevi dūgo:
— Nu es te vairs nekoklēšu,
Nu es bikses nopirkt spēšu,
Samta bikses skaistākās —
Laimi dos man tikai tās! —
Ejot mijkrēslis drīz klāt —
Vajag kājas pūtināt.

Lūk, kur māja! Ieiet, sveic.
— Paguliet šepat! — tiem teic
Saiminiece, — plūkšu es
Klētī sapņu magones. —
Samtabikse gultā labā,
Melnais jaunskungs gulēs abrā,
Jo tam šķiet, ka mīkla sīksta
Labāka kā gulta mīksta.

Koklētājs kad pamodies,
Jaunskungs, dziļi ieracies
Saldā mīklā, maigi dus.
Saule paceļ plakstienus.
Branga, čakla meita nāk,
Miklu abrā mīcīt sāk,
Pēkšņi Samtabiksem tā
Jautā lielā izbrinā:

— Liekas, it kā kāds te sīca? —
— Es. — Un meita tālāk mīca.
Kamēr jaunskungs abrā svīst,
Samtabikse projām kļīst,
Glābts no Tumsas kunga, dzīvs,
Apbērts dāldeņiem un brīvs.
Nu vispirms pie skrodeņa,
Tad pie Rožu ezera!
Bet kamēr nav sāktā gaita,
Dāldeņi vēl jāpārskaita.
Bāž viņš rokas kabatās —
Pilnas apšu lapām tās!
Lūk, cik Tumsas lielskungs blēdīgs!
Kāpj pie ezera viņš bēdīgs,
Skaistais ezers drīz jau klāt,
Sāk ar rozēm vilināt,
Ziliem ūdeņiem un niedrām —
Tās tik mīlīgi dzird dziedam!

Oša laivā sidrabgaliem,
Krastā pienestā ar paliem,
Iekāpj viņš un aiņus cilā
Rožu ezerā gaišzilā.

Piesteidzas pie krasta tikām,
Aplipsis ar mīklas pikām,
Jaunskungs aplam saņurcīts,
Brēkdams bāls kā rudens rīts:
— Četras mūžības, kā rādās,
Mīcīts tapu rokās kādās,
Tad uz moku sola lika,
Klaipi veidoti kur tika.
Kļuvi arī es tāds klaips —
Tas ir man viens kauna traips!
Beidzot krāsni noguldīja —
Skurstenis, kur tiksmi bija,
Glāba mani pēdīgi,
Bet nu tev ies bēdīgi! —
Ūdeni ar bērza rīksti
Peŗ viņš! kliegdam: — Laiva, sliksti! —
Svelpj un sakuļ putas brangas,
Laivu apgāž zaļas bangas,
Un, pēc tam kaut sīpas rimst,
Samtabikse dzelmē grimst,
Bet tas šoreiz viņam tīkas.
Vimbiņas drīz piepeld sīkas.
— Rožezera māte, skat', —
Māj tās spurām, — mīt tepat! —

— Labo Rožezera māt,
Baltais zirgs liek sveicināt! —
Stāsta Samtabikse sērīgs.
— Viņš — tik čakls, smalks un vērīgs —
Manam audžu dēlam modram —
Mākonītim tuklam, spodram —
Krietns skolotājs reiz bija,
Debesdanci ierādīja.
Jāglābj viņš! — teic rūpēm vaigā
Rožezera māte maigā,
— Varavīksni izmetīšu
Es no Rožezera, dzišu
To pret māņu Sveču pili,
Lai tā satriec ogļu sili.
Zirgs taps atkal meistars žirgts,
Stalts kas aizsteigsies un spīrgts
Prom pa varavīksnes loku.
Ej tam pretī, sniedz tam roku!
Vai tu koklētājs? — Jāgan,
Tikai stīgas pušu man. —
— Mēnessmāte — gaišā, sērā
Tēva, sapņainā bez mēra;
Mātes, ūdens rožu aukles,
Meita — palīdzēs tev jauka. —
Nāk tā skaista, lēna, bāla,
Debesīm un zemei tāla.
Mati savīti tai garīem,
Smalkākajiem mēnesstariem.

Tās ir stīgas labu labās!
Kā tās saudzēs, kā tās glabās
Samtabikse pateicīgais,
Kokles junkurs pazemīgais!
Atvadās tad meita vārā,
Māte gādīgā: — Tikt ārā
Tu no Rožezera spēsī,
Ja šos vārdus iegaumēsi —
Dodies tik pa varavīksnes
Zelta ceļu, netrūks liksmes,
Netrūks tad tev gaišas omas,
Mierīgas un skaidras domas. —

Varavīksnes ceļi seši,
Visi krāšņi, visi sveši:
Dzeltenais un rožainais,
Zilais, zaļais, zeltainais,
Beidzot sidrabainais, lūk —
Samtabikse neapjūk:
Iet viņš, kā tam tika teikts.
Zelta ceļš kad pusē veikts,
Varavīksnes virsotne
Sasniegta. Nāk pretī te
Debesdanča meistars pats.
Cik tas cēls un svinīgs skats:
Veikls, pieklājīgs un brašs.
Samtabiksi skauj viņš ašs.
Ceļš tad lejup slid pa labi,
Un tie zemē nokāpj abi.

Pirms uz danča skolu doties,
Meistars saka atvadoties:
— Ej pie meža bišu saimes,
Bikšu netrūks tev un laimes! —

Samtabikse kokli rokā
Klist un skatās katrā kokā,
Vai kur stropu nepamanis
Mūža meža priedēs tanīs;
Brīžam klausās sila šalkās,
Brīžam aizkaņ stīgas smalkās,
Beidzot — ai tu prieku tavu! —
Ierauga viņš meža dravu.
Priedē visusirmākā
Mājo bišu saime tā.
Ziedu sulu nesējiņām
Top viņš draugs un koklē viņām.
Tekājot pa stīgām gludām,
Sila bites acīm rudām,
Kas caur brūklenājiem spīd,
Dūc ap viņu katru brid'.
Rožlapās tās nomazgājas,
Viršos sarkanos auj kājas,
Tad tās viegliem spārniem skraida —
Silā lieli prieki gaida:
Ziedkausus var izstaigāties,
Vaska ratos izbraukāties.

Kādu ritu bites klusi,
Tikko rasa nožuvusi,

Sēd uz celmiem, skumst un raud,
Jo tām lielas briesmas draud:
Krauklis Mārtiņš, negantnieks,
Bites izknābāt kam prieks,
Priedē atkal ietupies —
Kur nu, kur nu patverties?
Laiks ir briesmu brīdī šai
Runāt koklei mīlīgai.

Priecas kokle, darināja
Ko reiz vectēvs, kad tas gāja
Kāzās skandēt jautru spēli,
Guvusi nu skumju mēli:
Pirmie rudens vēji mīt
Stīgās, kuņās saklausīt
Ūdens rožu sapņošanu,
Mēnesnīcas elpošanu,
Dzērvju žēlās klaigas var,
Kad tās Samtabikse skaņ,
Padomādams savā prātā,
Līdzjūtības stiprinātā:
— Es tik ilgi pakoklēšu,
Kamēr bikses aizmirst spēšu,
Samta bikses skaistākās,
Jo nav lemts man iegūt tās! —

Klausās krauklis Mārtiņš, klausās,
Līdz tā acis salti sausās
Asarām sāk pierietēt —
Nevār tās viņš saturēt —
Raud viņš, juzdams lielu sāpi,
Un ar spārnu aizsedz knābi.
Pārguris no neierastas
Raudāšanas kā no nastas,
Stīvi prom viņš aizmeimuro,
Brēkdams: — Še jau reizi kuņģo
Nācu niekoties, bet nu
Vairs nekad šurp nenākšu! —
Bites dūc ap Samtabiksi:
— Vai tu galvu nenoliksi? —
— Sila bites ja man piedos,
Tiešām, pagulēšu ziedos.
Mana galva nogurusi. —
— Blakus savai koklei dusi. —

Laika gailis liels kā pirtē,
Seksti cēlāku kā mirtē,
Rīta dziesmu noskandina,
Samtabiksi pamodina.

Lūk, viņš guļ pie vaska mājas,
Samta biksēs viņa kājas,
Biksēs vieglās, brūnās, skaistās,
Kas kā bišu spārni laistās —
Sapņu bikses tās, paties!
Koklētājs steidz piecelties,
Jo pie vaska loga viena
Pati bišu karaliena,
Vizot zītarā, jau nāk,
Mīlīgi tā runāt sāk:
— Vai tev mucīnām lai zeltu,
Koklētāj, es priekšā celtu?
Zelts jau tavās kabatās
Apšu lapās pārvērtās.
Bišu samta tērpu guvis,
Esi pats par biti kļuvis —
Dzīvi skaistāko tu sāksi,

Medus lāses allaž vāksi,
Savāksi un projām dosi,
Mazu brīdi pasapņosi
Un tad atkal medu gūsi —
Tā tu mūžam laimīgs būsi.
Šajā istā tērpā savā
Izaugsi tu dižens slavā! —

Bites dūkt pār galvu manās,
Magones visapkārt klanās,
Rudzi pašķīras un kvieši,
Jo tiem garām paiet cieši
Koklētājs, kad ausma laistās,
Savās samta biksēs skaistās.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTĒKA

0306122376

1-

